

Programma en Verdieping 14 november 2022

Beschaving in Balans

Lees dit boekje
online →

Met onder meer een essay van Johan Fretz,
exclusief voor De Kamer.

Inhoud

4	Programma
5	Deelnemers
19	Beschaving in Balans Op zoek naar evenwicht
24	Nieuwe Vuurkracht Essay van Johan Fretz
30	Code of conduct
31	Locatie

Programma

14 november 2022

17.00 – 17.30 **Ontvangst**

17.30 – 20.00 **Documentaire FREEMONEY** en aansluitend discussie

20.00 – 21.30 **Walking Dinner**

De dresscode in het SOHO House is casual.

Deelnemers

Brecht van Hulten - gespreksleider

Brecht van Hulten is journaliste/presentatrice met een flinke staat van dienst, zowel voor als achter de schermen. Ze presenteerde het *Jeugdjournaal*, presenteerde grote events voor *NOS Actueel*, interviewde (toen nog) kroonprins Willem-Alexander en prinses Máxima. Later was ze 9 jaar lang het gezicht van consumentenprogramma *Kassa!* Kunst en architectuur hebben haar speciale belangstelling, maar ook voor wetenschap loopt ze warm. Tijdens congressen of debatten neemt ze de touwtjes aangenaam, maar stevig in handen; en er mag heus ook gelachen worden.

Timo van Voorden, directievoorzitter Achmea Corporate Relations & Partnerships en **Phaedra van Voorden**, student Culturele Antropologie en Ontwikkelingsociologie, Universiteit van Amsterdam

Waar voel jij je stiekem een beetje ongemakkelijk bij als je denkt aan jouw eigen bijdrage aan een leefbare toekomst voor volgende generaties?

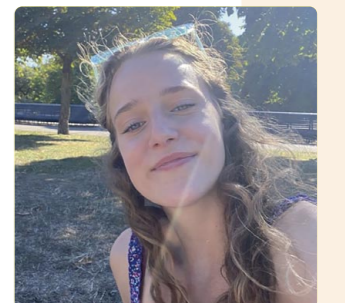
Timo: Mensen spreken elkaar steeds steviger aan op hun levensstijl. Het woord schaamte past tegenwoordig overal achter. Dit polariseert enorm terwijl het handelingsperspectief op de grote vervuilers ontbreekt.

Phaedra: Als ik denk aan hoe vaak ik in mijn leven met het vliegtuig heb gereisd, voel ik me daar wel een beetje schuldig over. Vliegtuigreizen zijn tegenwoordig heel erg genormaliseerd, maar ik zou toch liever op een minder vervuilende manier willen reizen.

Hoe ziet jouw ideale wereld eruit in 2050? Wat is er dan anders dan nu?

Timo: Een Mandela-achtige President-of-the-world die zich zowel bekommert om de Oeigoeren als de Amazone en zowel om de Permafrost als de landbouw in Afrika, zonder etnische of nationale belangen te laten meewegen.

Phaedra: Een grote reductie in de vlees- en zuivelindustrieën zou mooi zijn, vermindering van vervuiling door plastic en de mode-industrie en over het algemeen meer internationale samenwerking. Ik vind dat er heel veel problemen zijn die we aan moeten pakken.

Robert Otto, lid Raad van Bestuur Achmea en **Carlijn Otto**, masterstudent Econometrie

Waar voel jij je stiekem een beetje ongemakkelijk bij als je denkt aan jouw eigen bijdrage aan een leefbare toekomst voor volgende generaties?

Robert: Wonen in een oud huis met (vrijwel) geen optie om te verduurzamen.

Carlijn: Iets wat een negatieve invloed heeft op de leefbaarheid van onze aarde is veelvuldig vliegen. Aan de ene kant draag ik graag mijn steentje bij en denk ik dat ik hier in de toekomst ook zeker dingen voor wil inleveren, maar reizen lijkt mij moeilijk om in te leveren. Voor zowel werk als privé wil ik graag blijven reizen, ook al weet ik dat ik het vliegen beter kan proberen te minderen.

Hoe ziet jouw ideale wereld eruit in 2050? Wat is er dan anders dan nu?

Robert: Overeenstemming stakeholders op ESG-feiten. Geen politieke discussies op basis van eigen agenda en oneliners, die zorgen alleen maar voor vertraging en spanning.

Carlijn: Meerdere aspecten zijn belangrijk voor mijn ideale wereld in 2050. Natuur en dieren hebben wij niet nog meer schade aangedaan dan we nu al hebben. Het is beter mogelijk voor mensen om een huis te kopen, ook in populairdere gebieden (voornamelijk steden). Druk op jongeren om alvast aan hun toekomst te werken, door bijvoorbeeld extracurriculaire activiteiten terwijl ze nog op de middelbare school zitten, is afgenomen. Spanningen tussen landen en overheden zijn minimaal.

Godfried Barnasconi, voorzitter Raad van Bestuur Cordaan en **Fleur Barnasconi**, GZ-Psycholoog Kind&Jeugd Levvel

Waar voel jij je stiekem een beetje ongemakkelijk bij als je denkt aan jouw eigen bijdrage aan een leefbare toekomst voor volgende generaties?

Godfried: Wat heb ik nou echt bijgedragen aan een leefbare toekomst van mijn kinderen en kleinkinderen? Ik had veel meer kunnen doen, privé én zakelijk. Discussiëren erover zeker, maar doen?

Fleur: Dat ik toch nog wel regelmatig vlees eet waarvan ik niet precies weet waar het vandaan komt. Dat ik toch af en toe korte vliegreisjes maak om mijn broer/zussen te zien.

Hoe ziet jouw ideale wereld eruit in 2050? Wat is er dan anders dan nu?

Godfried: In 2050 is met de trein reizen veel goedkoper dan vliegen, is het politiek volstrekt vanzelfsprekend dat er een massief duurzaamheidsbeleid wordt gevoerd (met doorlopend baanbrekende ideeën en innovaties), is het als burger vanzelfsprekend dat je zuinig bent op je eigen omgeving en kijken we verder dan alleen onze eigen achtertuin en helpen we minder ontwikkelde landen.

Fleur: Alles rijdt, vliegt en vaart elektrisch, vliegen gebeurt nog amper, maar zou je bijvoorbeeld kunnen 'verdienen' als je in de rest van je leven genoeg aan het milieu bijdraagt. Ook strengere regels (en handhaving) als het gaat om het verkrijgen/bereiden van dierlijke producten.

Maarten Camps, voorzitter Raad van Bestuur UWV en **Marieke Camps**, student Nederlands, Radboud Universiteit Nijmegen

Waar voel jij je stiekem een beetje ongemakkelijk bij als je denkt aan jouw eigen bijdrage aan een leefbare toekomst voor volgende generaties?

Maarten: Ondanks mijn optimisme over de toekomst denk ik soms dat er een radicalere verandering nodig is om die leefbare toekomst zeker te stellen. Dat geldt dan dus ook voor mijn eigen gedrag. Dus volledig (en niet maar

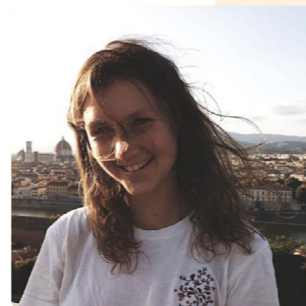
gedeeltelijk) stoppen met vliegen, autorijden, skiën en vlees eten. En meer weerwoord geven op de polarisatie waarmee de verandering gepaard gaat.

Marieke: Vliegen en de lust om te reizen. Ik wil heel graag nog naar allerlei plekken op de wereld die te ver zijn om met de trein te bereiken, maar met die droom gaat ook zoveel CO2-uitstoot gepaard, dat ik me er eigenlijk een beetje ongemakkelijk bij voel. Het past ook niet bij het duurzame ideaal dat ik wil uitdragen.

Hoe ziet jouw ideale wereld eruit in 2050? Wat is er dan anders dan nu?

Maarten: Ik hoop dat de harmonie de boventoon voert en niet de tegenstellingen. Dat mensen samen werken aan een leefbare wereld en de aarde als rentmeester beheren. Dus geen verdere uitputting van de aarde, maar productie en consumptie op een wijze die houdbaar is voor de lange termijn, met een eerlijke verdeling. Acceptatie van de onderlinge afhankelijkheden in de wereld en daar met elkaar vreedzame oplossingen voor vinden die ten goede kunnen komen aan iedereen.

Marieke: Mensen leven meer op kleinschalig, lokaal niveau waarbij een moestuin hebben de norm is, er is een sterke overheid die vanuit menselijk in plaats van economisch perspectief handelt, er is een vlees- en suikertaks, mensen leven bewust en er is minder prestatiedruk, mensen zijn lief voor elkaar en iedereen mag zijn wie die wil zijn. Technologie is een taboe; 'over-technologisering' wordt hard tegengegaan en we leven weer steeds meer samen met de natuur in plaats van met onze technologische snufjes.

Edwin van den Elst, CEO Redmore Holding B.V. en **Saar van den Elst**, student International Business Administration

Waar voel jij je stiekem een beetje ongemakkelijk bij als je denkt aan jouw eigen bijdrage aan een leefbare toekomst voor volgende generaties?

Edwin: Ongemakkelijk voel ik me bij de luxe en materie waar ik mij de laatste jaren mee omringd heb en dan specifiek de auto's, twee oldtimers, die niet bepaald schoon rijden en ongelijkheid accentueren.

Hoe ziet jouw ideale wereld eruit in 2050? Wat is er dan anders dan nu?

Edwin: In 2050 zou de biodiversiteit op de planeet op een gezonde manier zijn toegenomen en zou de groeiende ongelijkheid gekeerd moet worden en zelfs genivelleerd moeten zijn. Zodat er een goed leven voor iedereen is, ongeacht waar je geboren bent.

Han Fennema, CEO N.V. Nederlandse Gasunie en **Sigrid Fennema**, student Econometrics Erasmus University

Waar voel jij je stiekem een beetje ongemakkelijk bij als je denkt aan jouw eigen bijdrage aan een leefbare toekomst voor volgende generaties?

Han: Op twee aspecten voel ik me ongemakkelijk: 1 Doe ik persoonlijk voldoende om deze wereld beter te maken (persoonlijke voetafdruk, inzet voor maatschappelijke doelen etc.) en 2 Vertaal ik mijn ideaalbeeld van onze

toekomstige samenleving/wereld actief in concrete acties in het heden zowel persoonlijk als zakelijk?

Sigrid: Ik voel me ongemakkelijk bij het feit dat ik op dit moment vooral bezig ben met mijn eigen ontwikkeling. Het vormen van een strategie voor een leefbare toekomst laat ik nu over aan oudere generaties bij de overheid en het bedrijfsleven.

Hoe ziet jouw ideale wereld eruit in 2050? Wat is er dan anders dan nu?

Han: Ik zou heel blij zijn als iedereen een mooie stap omhoog zou maken in de pyramide van Maslov (geen honger, veiligheid, sociale contacten, waardering, ...). Het is daarbij van belang dat we er (inter)nationaal beter en sneller in slagen om onze problemen en conflicten op te lossen.

Sigrid: Dan hebben we grote stappen gemaakt in de ontwikkeling en het gebruik van duurzame energie. Ook zou de focus dan meer liggen op langetermijndenken i.p.v. kortetermijnsuccessen en de focus op onze eigen generatie.

Marry de Gaay Fortman, advocaat & partner Houthoff en **Nicolaas de Gaay Fortman**, student Rechtsgeleerdheid Universiteit Utrecht

Waar voel jij je stiekem een beetje ongemakkelijk bij als je denkt aan jouw eigen bijdrage aan een leefbare toekomst voor volgende generaties?

Marry: Waar millennials op dit moment min of meer een overgangsgeneratie vormen van decennia van consumptisme naar een wellbeing economie, heeft mijn generatie helaas onvoldoende gezorgd voor een doorbraak naar een duurzame en inclusieve samenleving.

Nicolaas: Dat ik helaas niet altijd voor de duurzaamste optie kies. Dat terwijl de technologische ontwikkelingen al zo veel toegankelijke duurzame opties bieden. En dat ik de dialoog hierover met mijn generatiegenoten te vaak links laat liggen.

Hoe ziet jouw ideale wereld eruit in 2050? Wat is er dan anders dan nu?

Marry: Dat we eindelijk los zijn van oude (schadelijke) patronen en dat het overgrote deel van de mensen bereid is een substantiële bijdrage te leveren aan een gezond leefklimaat en sociale vaardigheid.

Nicolaas: Een leefbaar klimaat en milieu zijn in 2050 voor iedereen de normaalste zaak van de wereld en is simpelweg de norm. En het gesprek over de toekomst wordt met wederzijds respect gevoerd.

John Heller, CEO Louwman Groep en **Tamara Heller**, creatief strateeg (ZZP)

Waar voel jij je stiekem een beetje ongemakkelijk bij als je denkt aan jouw eigen bijdrage aan een leefbare toekomst voor volgende generaties?

John: Een goede sociale structuur in onze dorpen en wijken is mijns inziens de belangrijkste factor voor een leefbare toekomst voor volgende generaties.

Daarom mijn antwoord, niet stiekem, maar soms wel ongemakkelijk: gaandeweg mijn professionele leven heb ik gekozen voor rollen in meerdere

bedrijven als directeur, CEO, commissaris. Midden in de drukste periode van mijn leven (30-45 jaar) combineerde ik mijn professionele werk met een heleboel vrijwilligerswerk. Als ik naar het heden kijk, ben ik nog slechts in geringe mate actief als vrijwilliger.

Een tweede beschouwing: ik heb bijzondere carrièremoves gemaakt, maar ben nooit echt gegaan voor een verandering naar een rol in onderwijs, zorg, veiligheid of een andere publieke zaak.

Tamara: Ik zou wat scherper mogen zijn op het nut en de (sociaal) maatschappelijke waarde en diepgang in marketing & socialmediastategieën waar ik zelf verantwoordelijk voor ben (in samenspraak met merken en organisaties). Kort gezegd: die leefbare toekomst zou wat vaker centraal mogen staan in mijn opdrachten.

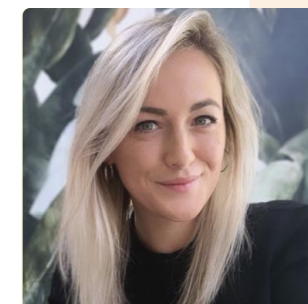
Hoe ziet jouw ideale wereld eruit in 2050? Wat is er dan anders dan nu?

John: Holistisch denken en daarnaar handelen is erg belangrijk. De taal die we samen delen als mensen moet toegankelijk zijn voor iedereen. Tweedelingen in groepen mensen (arm/rijk, stad/platteland etc.) is erg kwalijk. Zorgen voor mensen die hulp nodig hebben (geld, fysieke beperkingen etc.) is een opdracht voor alle mensen in een samenleving. De ideale wereld is een wereld van schoonheid en liefde. Van vrede, balans, groei en ontwikkeling. Mijn kinderen tonen de weg.

Tamara: Digitaal (zoals 'Web3') & fysiek in gezonde balans.

Veel focus ligt op de belangrijkste skills van de mensheid, zoals sociabiliteit, empathie, creativiteit.

We gaan terug naar de basis met en in de natuur en alle grote steden zijn circulair of bestaan uit deeleconomieën.

Dick Hordijk, voorzitter hoofddirectie Koninklijke Coöperatie Agrifirm U.A. en **Lisa Hordijk**, masterstudent Informatiekunde Universiteit Utrecht

Waar voel jij je stiekem een beetje ongemakkelijk bij als je denkt aan jouw eigen bijdrage aan een leefbare toekomst voor volgende generaties?

Dick: Ik ben mij bewust van de enorme impact die mensen hebben op het milieu en maak mij daar grote zorgen over. Toch lukt het mij niet hier consequent inhoud aan te geven, en rationaliseer ik dat door naar andere grotere vervuilers te kijken – het lijkt sowieso niet meer te houden te zijn.

Lisa: Ik probeer zo duurzaam mogelijk te leven, maar ik merk dat dit soms lastig is, omdat mijn omgeving er nog niet helemaal op aangepast is. Hierdoor merk ik dat het moeilijk vol te houden is en dat het effect klein voelt.

Hoe ziet jouw ideale wereld eruit in 2050? Wat is er dan anders dan nu?

Dick: Het evenwicht tussen mensheid en natuur is hersteld, vooral door afname van CO2-uitstoot en ontzilting van zeewater. Er wonen 10 miljard mensen op de wereld en niet een op Mars.

Lisa: Mensen zijn zich bewust van hun negatieve impact op het milieu en hebben hun gedrag hierop aangepast. Hierdoor is de aarde aan het herstellen en gaat er het liefst zelfs op vooruit.

Ruud Joosten, CEO Koninklijke Bam Groep nv en **Sebastiaan Joosten**, arts

Waar voel jij je stiekem een beetje ongemakkelijk bij als je denkt aan jouw eigen bijdrage aan een leefbare toekomst voor volgende generaties?

Ruud: Ik schaam me weleens over het besef dat ik als leider van een grote organisatie niet genoeg doe om de verduurzaming te versnellen.

Sebastiaan: Ik twijfel regelmatig over de hoeveelheid schaamte die ik moet ervaren. Aan de ene kant zou ik me zeker moeten schamen over mijn CO2-uitstoot. Aan de andere kant zou het voelen van schuld deze ervaringen alleen maar minder waardevol maken. Het lijkt me het beste om de focus te leggen op verandering van gedrag. Daar is schaamte juist weer voor nodig.

Hoe ziet jouw ideale wereld eruit in 2050? Wat is er dan anders dan nu?

Ruud: Een ideale wereld in 2050 is een duurzame wereld waarin we met z'n allen leven in alle diversiteit en een hoge mate van inclusiviteit kennen.

Sebastiaan: In een ideale wereld zou iedereen opgroeien in een samenleving waar genoeg wordt genomen met een beperker, maar duurzaam leven.

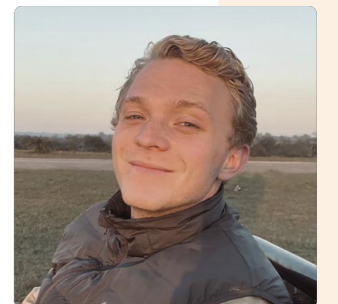
Bertine Lahuis, voorzitter Raad van Bestuur UMC Radboud en **Daan Visseren**

Waar voel jij je stiekem een beetje ongemakkelijk bij als je denkt aan jouw eigen bijdrage aan een leefbare toekomst voor volgende generaties?

Daan: Mijn eigen hypocrisie. Ik heb (denk ik) een groot bewustzijn, maar hou o.a. van reizen, skiën en een goed stuk vlees. Maakt dat mij en mijn keuzes slechter? Waar ligt de balans, wat is constructief en hoe maak ik impact?

Hoe ziet jouw ideale wereld eruit in 2050? Wat is er dan anders dan nu?

Daan: Anno 2022 in een notendop: klimaatcrisis, oorlog in Europa, vluchtelingencrises, discriminatie en polarisatie, nep-nieuws, rechts-extremisme. Alles moet anders. In 2050 is mijn ideale wereld sterker gebouwd op (o.a.) deze fundamenteën: samenwerking, saamenhorigheid, actie, waarheid en plezier.

Jeroen van den Oever, directievoorzitter Fundis en **Max van den Oever**, sound designer

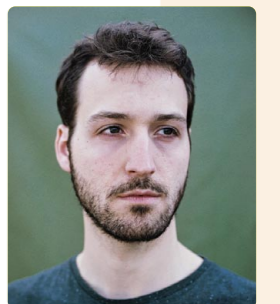
Waar voel jij je stiekem een beetje ongemakkelijk bij als je denkt aan jouw eigen bijdrage aan een leefbare toekomst voor volgende generaties?

Jeroen: Ongemak: 2 huizen – 2 auto's.

Max: Ik voel mij ongemakkelijk bij het maken van verre reizen. Enerzijds wil ik mijn gezin de wereld laten zien, anderzijds vind ik dat het goedkope vliegen van iedereen onhoudbaar is voor het klimaat. Ook voel ik mij ongemakkelijk bij het gebruik van flietsbezorging. Een druk werk- en gezinsleven maakt het gebruik ervan heel aantrekkelijk, maar de arbeidsvoorwaarden van de meeste bezorgers en hoe grote bedrijven daarvan profiteren, vind ik een potentieel gevaarlijke ontwikkeling.

Hoe ziet jouw ideale wereld eruit in 2050? Wat is er dan anders dan nu?

Max: Een wereld waarin een échte multiculturele samenleving en een sterk milieubewustzijn gemeengoed zijn en waarin iedereen geleerd heeft kritiek te ontvangen en het te zien als iets goeds.

Erik Oostwegel, CEO Royal HaskoningDHV en **Pien Oostwegel**, student Werktuigbouwkunde TU Delft

Waar voel jij je stiekem een beetje ongemakkelijk bij als je denkt aan jouw eigen bijdrage aan een leefbare toekomst voor volgende generaties?

Erik: Mijn eigen energieverbruik.

Pien: Een van de dingen waar ik mij keer op keer weer voor schaam, is de hoeveelheid plastic die ik koop in de supermarkt. Het ergste vind ik nog als

ik mijn tas vergeet en een plastic tas moet kopen, dan schaam ik me al helemaal.

Hoe ziet jouw ideale wereld eruit in 2050? Wat is er dan anders dan nu?

Erik: Energieverbruik is gratis.

Pien: In 2050 rijden er bijna geen auto's meer rond, neemt iedereen zijn eigen bakjes mee naar de supermarkt om die daar te vullen en wordt er veel minder gevlogen.

Stephan Valk, voorzitter Raad van Bestuur Parnassia Groep en **Marijn Valk**, student Natuurwetenschappen en innovatiemanagement, Universiteit Utrecht

Waar voel jij je stiekem een beetje ongemakkelijk bij als je denkt aan jouw eigen bijdrage aan een leefbare toekomst voor volgende generaties?

Stephan: Heb minder gedaan dan mogelijk was, niet heel actief geweest in de milieubeweging. En ook als voorzitter van Parnassia Groep wel redelijk vooropgelopen op energiebesparing etc., maar hier geen consequent groot

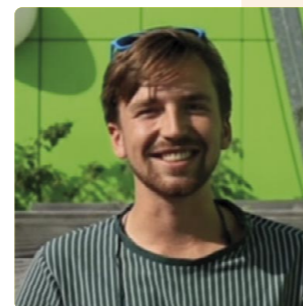
thema van gemaakt de afgelopen jaren.

Marijn: Het is lastig als je weet dat bepaalde acties een negatief effect hebben op een leefbare toekomst, maar je ze toch graag doet. Je wilt niet hypocriet zijn, maar ze helemaal afzweren gaat ook weer ver. Zo let ik wel op mijn vleesconsumptie en vlieggedrag, maar heel streng ben ik ook niet.

Hoe ziet jouw ideale wereld eruit in 2050? Wat is er dan anders dan nu?

Stephan: Dat vervuiling volledig en goed is geprijsd. Dat de opbrengsten gaan naar de mensen die dit het hardst nodig hebben gezien de gevolgen van de klimaatverandering voor hen. Dat het aantal inwoners van onze planeet fors daalt en dat we als een wereldgemeenschap samenwerken, te beginnen als Europese unie.

Marijn: Een wereld waarin er minder conflict is tussen naties, culturen of politieke overtuigingen en er meer wordt samengewerkt als een globale entiteit.

Stefan Verhoeven, algemeen directeur Miele Nederland en **Joeki Smeekes**, External Relations, International Business Research Groningen (IBR)

Waar voel jij je stiekem een beetje ongemakkelijk bij als je denkt aan jouw eigen bijdrage aan een leefbare toekomst voor volgende generaties?

Stefan: Ik reis graag en kan genieten van een mooi stukje vlees op z'n tijd.

Vanuit sustainability oogpunt zou ik dat niet of minder vaak moeten doen.

Joeki: Als ik denk aan mijn bijdrage aan een leefbare toekomst, voel ik me ongemakkelijk bij het feit dat ik überhaupt nog niet veel heb bijgedragen. Onbewust misschien wel (fietsen, afval scheiden, weinig vlees eten of voedselverspilling voorkomen), maar ik sta er niet bij stil dat ik (nog) meer actie zou kunnen ondernemen om dat te veranderen.

Hoe ziet jouw ideale wereld eruit in 2050? Wat is er dan anders dan nu?

Stefan: Doordat we significante stappen hebben gezet op de 'R-ladder' – in de energietransitie, de eiwittransitie etc. – is 2050 het eerste jaar sinds een eeuw waarin geen sprake meer is van een 'world overshoot day'. In 2050 is hergebruik van materialen aan het eind van de levensfase van producten 'de standaard' en nemen primair bedrijven en secundair overheden en consumenten hun verantwoordelijkheid in een dergelijk systeem.

Joeki: In 2050 zou niet alleen ik, maar ook de rest van de wereld milieubewust en duurzaam leven in hoeverre hij/zij dat kan.

Odette Wagenmans, algemeen directeur KLM Health Services B.V. en **Mees Kongsil**, student Hogeschool voor de Kunsten, Utrecht

Waar voel jij je stiekem een beetje ongemakkelijk bij als je denkt aan jouw eigen bijdrage aan een leefbare toekomst voor volgende generaties?

Odette: In algemene zin de consumptiemaatschappij, onnodig iets vervangen terwijl het nog prima werkt, maar uit verlangen naar iets nieuws toch doen. En hoewel ik mij steeds bewuster ben van de noodzaak om zorgvuldig met het hier-en-nu om te gaan, kan dit echt nog meer en beter.

Mees: Ik volg een studie aan de Hogeschool voor Kunsten en meer dan de helft van mijn studiegenoten is vegetarisch vanuit een gedachte dat dit beter is voor het klimaat. Ik voel mij dan, als niet-vegetariër, soms wat ongemakkelijk als ik wel vleeswaren eet. Tegelijkertijd worden er enorm veel bossen gekapt t.b.v. van sojaplantages voor vleesvervangende producten. Echt ongemakkelijk voel ik mij niet, wat ik wel bezwaarlijk vind, is de enorme verspilling van voedsel.

Hoe ziet jouw ideale wereld eruit in 2050? Wat is er dan anders dan nu?

Odette: Een wereld waarin er een evenredigere verdeling is, meer balans in alle opzichten. Het individualisme maakt plaats voor een wat socialer leefklimaat. Er wordt in positieve zin meer gebruikgemaakt van de digitale ontwikkeling en robotisering, zonder de human interaction te verliezen waar dat zo nodig is. En misschien wel het allerbelangrijkste dat wij allen wat meer genoeg kunnen nemen met wat minder.

Mees: In 2050 hoop ik dat voertuigen volledig op waterstof kunnen rijden, dat er meer woningen zijn en de woningnood is opgelost, met betaalbare en duurzame woningen, woningen met een lagere huur en verkoopprijs dan nu het geval is.

Beschaving in Balans

Op zoek naar evenwicht

De afgelopen eeuw kende een enorme toename in welvaart, zowel in de westerse wereld als in de landen die we voorheen aanduidden als ontwikkelingslanden. We leven met elkaar langer en gezonder. Armoede is afgenomen. En de ontwikkelingen op het gebied van IT, zorg en biotechnologie zijn spectaculair te noemen. We hebben ongekende financiële middelen en denkkracht tot onze beschikking om veranderingen te realiseren.

Maar de enorme voorspoed kent ook een keerzijde: het brengt de verdeling van welvaart en welzijn verder uit balans. Binnen landen worden extremen zichtbaarder en dat leidt tot groeiende ongelijkheid. We zien een afname van biodiversiteit en een uitputting van natuurlijke grondstoffen. Bevolkingsgroei en klimaatverandering zorgen ervoor dat we steeds dichterbij het ecologische plafond van onze aarde komen.

De noodzaak tot verandering

Veel wetenschappers en experts wijten de onbalans in de samenleving aan ons systeem, dat gebaseerd is op economische groei. Al in 1972 voorspelde de Club van Rome in hun rapport *Limits to growth* dat onze economie niet oneindig kan blijven groeien. Zij voorsagden de teloorgang van het systeem. Nu, vijftig jaar later, lijken veel van hun voorspellingen uit te komen.

“Many of the most powerful traditions and goals in the world today revolve around the processes of growth. Growth in standard of living, economic growth. Now this growth is going to stop, it must stop and it will stop.”

JAY FORRESTER, PROF. SYSTEM DYNAMICS, CLUB OF ROME

Wanneer we terugkijken naar de ontwikkeling van onze Nederlandse samenleving, zien we voor 1960 een toename in de welvaart voor iedereen. Rond die tijd is de extreme armoede opgelost en de huisvesting sterk verbeterd. De welvaart is niet buitensporig, mensen leven een sober maar degelijk bestaan. In de decennia daarna wordt het radicaal anders. Het gebruik van grondstoffen en fossiele brandstoffen voor de Nederlandse economie stijgt explosief, de schaalvergroting in de landbouw rukt op. Consumptie, productie, economische groei: alles gaat steil omhoog, onder de druk van de gewenste economische groei.

Maar het welzijn stijgt niet meer in hetzelfde tempo mee. We zien de kloof tussen rijk en arm ook toenemen in ons land. Niet iedereen geniet de voordelen die de welvaart biedt in ons huidige economische systeem, zoals gelijke kansen op scholing en betaald werk. Natuur en klimaat betalen een hoge prijs. Hebben we ons welzijn opgeofferd aan de welvaart?

Over rente en een onhoudbare schuldenlast

Het aanhoudende streven naar economische groei lijkt niet voor iedereen in gelijke mate voordelig te zijn. De groeiende kloof tussen rijk en arm is hier een bewijs van. We hebben altijd vastgehouden aan het idee dat groei mensen uit armoede bevrijdt. Maar nu blijkt dat we met de druk op economische groei de aarde ook steeds meer uitputten. Waarom blijven we dan streven naar groei? Charles Eisenstein, schrijver en woordvoerder van een eigentijdse tegenbeweging, benoemt het probleem in één woord: rente.

Door rente die we heffen over leningen, hebben we steeds meer geld nodig om ons systeem draaiende te houden. Het totaal aan schulden is daardoor groter dan de geldvoorraad. Dat zorgt voor aanhoudende druk op de economie om te blijven groeien. We hebben steeds meer geld nodig om onze schulden af te betalen. En daarbij: alles wat voorheen niet-monetaire goederen waren, hebben we in onze samenleving te gelde gemaakt. En die transformatie is de afgelopen eeuw met behulp van technologie alleen maar sneller gegaan. Er gaat eigenlijk niets meer buiten de geldeconomie om. We transformeren bijvoorbeeld bossen in hout dat verkocht wordt, maar ook liedjes in intellectueel eigendom.

Eisenstein vergelijkt deze kunstmatige schaarste aan geld met een stoelendans: "Er is altijd meer schuld dan dat er feitelijk geld is. En dat betekent dat iedereen met elkaar in concurrentie is om steeds meer geld te verdienen. Iedereen heeft namelijk geld nodig om schulden af te betalen en zo vooruit te komen. Leningen worden in ons systeem vooral verstrekt op basis van een plan waarmee groei en winst mogelijk zijn. Daardoor houden we het systeem niet alleen in stand, maar zetten het ook steeds meer onder druk."

Eisenstein signaleert dat we te veel geld uitlenen, terwijl er niet genoeg verdien capaciteit is in de toekomst om dit terug te betalen. Zo ziet hij de kloof tussen rijk en arm steeds groter worden. Kapitaalverschaffers vergaren steeds meer kapitaal door het ontvangen van rente. En dat heeft een hefboomwerking op de kapitaalontvangers, die veel meer moeten verdienen dan het geleende bedrag om hun lening te kunnen terugbetalen én te kunnen blijven bestaan. In zijn boeken onderbouwt hij dit met vele feiten en talloze voorbeelden. Hij stelt daarbij de vraag of we niet met elkaar kunnen besluiten om onder het juk van het bestaande systeem uit te komen. Moeten we de groei niet juist afremmen om te voorkomen dat we voorbij de grenzen van de aarde gaan?

Maar door de coronacrisis is de schuldenlast juist explosief toegenomen. Overheden lanceerden enorme steunpakketten voor ondernemers waarbij de rijke landen veel meer kunnen doen dan de arme landen. Alles om de economie overeind te houden. Daar komt bij dat het huidige kabinet in het nieuwe regeerakkoord enorm veel geld heeft uitgetrokken voor het oplossen van het woon-, stikstof- en klimaatprobleem. Ook dat geld wordt grotendeels geleend. Het roept de vraag op hoe we dit ooit nog kunnen terugverdienen met elkaar.

Verder kijken dan groei

Wat gebeurt er als we de focus op financiële groei loslaten en kijken naar alternatieven? We presenteren twee theorieën, die de afgelopen jaren alleen maar aan relevantie lijken te winnen.

De economie als donut

De eerste theorie is ontwikkeld door Kate Raworth en staat bekend als de Donut-economie. Raworth laat daarin zien hoe het mainstream economisch denken ons op een dwaalspoor heeft gezet. Zij presenteert daarvoor in de plaats een model waarmee in de behoefte van iedereen kan worden voorzien, zonder dat dit ten koste gaat van onze planeet. Door onder andere *The Guardian* wordt Raworth ook wel gezien als de Keynes van de 21^e eeuw.

Zij stelt hiervoor de economie voor als een donut. Aan de binnenkant van de donut, in het gat, bevindt zich de menselijke ellende, veroorzaakt door een slecht functionerende economie. Op die plek ontbreekt het mensen aan basisbehoeften zoals schoon water, voedsel, gezondheidszorg en een dak boven hun hoofd. De donut zelf is een veilige ruimte, de sociale basis voor de mensheid die inclusieve en duurzame economische ontwikkeling tot gevolg heeft. Ieder mens zou hier een plek moeten hebben. Aan de buitenkant van de donut overtreden we de ecologische grenzen van onze planeet. De economie is hier uit balans. En dat leidt tot onder meer klimaatverandering, een gat in de ozonlaag en verlies van biodiversiteit.

De kern van Raworth's theorie is dan ook dat we binnen de planetaire grenzen blijven van de systemen die ons leven mogelijk maken. Circulair of cyclisch economisch denken is daarbij cruciaal. In de 20^e eeuw was ons economisch denken lineair, waarbij we grondstoffen onttrokken en er producten van maakten op een industriële manier, het dan even gebruikten en het weer dumpten. Die lijn moeten we sluiten en ervoor zorgen dat de grondstoffen opnieuw in het systeem gebruikt kunnen worden in plaats van dat ze verloren gaan. Dat betekent dat repareren, delen en recyclen onvermijdelijk worden, wat ook ruimte vrijmaakt voor creativiteit. In de ideale situatie regenereren we de natuur stukje bij beetje.

Het post-growth-principe

Economisch antropoloog Jason Hickel, bekend van het boek *The Divide* en uitgesproken groeicriticus, heeft een duidelijke visie op de onrechtvaardigheid van het huidige economische model. Het slaagt er volgens hem niet in om armoede uit te roeien en het milieu te beschermen. Ook de zogenaamde 'groene groei' leidt niet tot de gewenste en noodzakelijke CO₂-vermindering. Hoe meer energie we verbruiken, des te moeilijker het wordt om dat allemaal op te wekken uit groene bronnen. Kijk naar de afgelopen decennia: de opmars van hernieuwbare energie is indrukwekkend, maar omdat de totale energievraag blijft stijgen, zijn we over de hele linie alleen maar meer fossiele brandstoffen gaan verbruiken.

Hickel signaleert een paradox: minder economische activiteit is goed voor de aarde, maar slecht voor het levensonderhoud van mensen. Hoe verzoenen we deze twee met elkaar? De *post-growth economy* (economie voorbij groei) geeft antwoord op deze vraag. We kunnen onnodige economische activiteit verminderen zonder het levensonderhoud van mensen te schaden. En niet alleen dat: we kunnen tegelijkertijd allerlei sociale aspecten van onze samenleving verbeteren, zodat mensen langer, gezonder en gelukkiger leven. Het blijkt bijvoorbeeld dat er vanaf een bepaald punt geen samenhang meer is tussen het bruto binnenlands product en welzijn. In de Verenigde Staten zijn de inkomens van de rijkste 1 procent sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw meer dan verdriedubbeld. Intussen zijn de lonen van het gros van de bevolking tegenwoordig lager dan in de jaren zeventig. De rijken worden rijker ten koste van de armen.

De focus op groei is volgens Hickel niks anders dan een ideologie. Een ideologie die een klein groepje bevoordeelt ten koste van onze gezamenlijke toekomst. We worden aangemoedigd om het gaspedaal van de groei in te trappen, met dodelijke gevolgen voor onze planeet. In een post-growth economy hoeven we niet te kiezen tussen menselijk welzijn en een florerende ecologie. We hebben niet méér groei nodig, maar we kunnen ervoor kiezen om onze maatschappelijke doelen te bereiken door hetgeen we hebben eerlijker te verdelen en door volop te investeren in publieke voorzieningen.

Voor het ten uitvoer brengen van het post-growth-principe zijn stevige keuzes nodig. Er zijn daarom vijf veranderingen die Hickel voorstelt:

Laat het bbp als maatstaf voor welvaart links liggen en focus op andere maatstaven voor welzijn. Kijk ook naar sociale indicatoren, zoals gezondheid en armoede.

We zien dit in Nieuw-Zeeland, waar premier Jacinda Ardern het bbp niet meer als leidraad neemt voor welvaart. Nieuw-Zeeland is rijk, zegt Ardern, maar heeft ook schrikbarende statistieken op het gebied van zelfmoord, huiselijk geweld en kinderarmoede. Daarom schoeit ze haar staatsbudget niet op financiële argumenten alleen, maar richt ze het in om het welzijn te vergroten: er gaat bijvoorbeeld een recordbedrag naar geestelijke gezondheidszorg, armoedeverlichting en de transitie naar duurzaamheid. *"Economische groei alleen maakt een land niet groots. Dus is het tijd om ons te richten op de dingen die dat wel doen"*, zegt Ardern.

Dring de 'doorvoer' van goederen terug. Onder andere door minder te transporteren over de hele wereld en door meer lokaal te produceren en te consumeren.

Maak de werkweek korter. De beschikbare arbeid kunnen we gelijkjer verdelen en minder arbeid betekent ook minder uren om te produceren.

Maak sociale goederen wijdverbreid beschikbaar en investeer daar meer in. Mensen moeten toegang hebben tot de diensten die ze nodig hebben zonder meer te moeten verdienen.

Verdeel het nationaal inkomen veel gelijkjer. Door het heffen van veel meer belasting op de inkomens of door een maximumsalaris in te voeren. Belastingontduiking moet zwaar ontmoedigd worden.

Tot slot

Hoe zetten we succesvolle verandering in gang? Wat is ervoor nodig om dat vol te houden? En welke rol spelen we daar zelf in? Een antwoord op deze vragen begint bij het delen van ervaringen en dilemma's. Het durven stellen van ongemakkelijke vragen en kritisch kijken naar onze eigen rol.

Daarom praten we in De Kamer sinds 2020 over het thema Beschaving in Balans. Het eerste jaar stond in het teken van een verkenning van het thema. Het afgelopen jaar spraken we verder over de verschillende denkwijzen die we kunnen, misschien wel moeten, doorbreken of juist aanmeten. Anders kijken naar financiële groei, de strijd aangaan met de systemen in ons brein die verandering tegenhouden en vaker denken in generaties in plaats van enkel kijken naar kwartaalcijfers.

Het komende jaar gaan we op die voet verder, maar proberen we ook een volgende stap te zetten. Juist door zo nu en dan op te zoeken waar het wringt en schuurt. Is het volgen van wet- en regelgeving wel voldoende? Kunnen we meer buiten de lijntjes kleuren om te komen tot een beschaving in balans? En moeten we niet een proactievere houding verwachten van het bedrijfsleven en van onszelf? ●

Een volledige bronnenlijst bij dit artikel en suggesties om verder te lezen, vindt u hier:

Nieuwe vuurkracht

*Het belang van elke
volgende generatie,
die ons open en
nieuwsgierig houdt
en vooruitbrengt.*

GESCHREVEN DOOR **JOHAN FRETZ**

Voor mensen die menen te spreken voor een hele generatie moet je uitkijken. Ze wekken vaak de valse indruk dat elke generatie bestaat uit een homogene groep, met dezelfde ideeën, gevoelens en gedachten. Dat is natuurlijk onzin, want ook binnen generaties vind je een eindeloze variëteit in achtergrond, overtuiging en levensopvatting.

Johan Fretz (1985) is schrijver en toriman. In 2012 debuteerde hij met de roman *Fretz 2025*, die werd genomineerd voor De Bronzen Uil. Zijn tweede roman, *Onder de Paramariboom* won de Nederlandse Boekhandelsprijs 2019 en wordt verfilmd door KeyFilm (Ventoux, Soof). Daarnaast is hij zaterdagcolumnist voor *Het Parool*.

Zo heb ik, een linkse man van 36 uit de Randstad met een Surinaamse moeder en Nederlandse vader, waarschijnlijk meer gemeen met een sociaaldemocratische babyboomer uit Amsterdam die ooit een hippie was dan met een FVD-stemmende, conservatieve leeftijdsgenoot uit Veghel, die mijn bestaan ziet als homeopathische verdunning van het Nederlandse volk. Je moet dus voorzichtig zijn met wat je als algemene waarheid verkondigt over mensen die ook maar gewoon toevallig in dezelfde periode zijn geboren.

Het is een populaire mythe dat hedendaagse politieke en maatschappelijke tegenstellingen op wonderlijke wijze zullen worden doorbroken door de volgende generatie. Er gaat iets hoopvol uit van elke nieuwe jeugd: van hun openheid, hun onbevangenheid, van het tomeloze vuur dat jonge mensen nu eenmaal kenmerkt. We trekken ons graag op aan hun grenzeloze verbeeldingskracht en schijnbaar heilige geloof in de maakbaarheid. Hun levens zijn net begonnen, in hun ogen is alles nog mogelijk. Het is dus verleidelijk om, wanneer wij naar de hardvochtige strubbelingen kijken in politiek en samenleving, in de jonge mens onze redding te zien. En het is beslist waar dat jonge mensen vaak op ons vooroplopen, dat ze nog onbevreesd en onbeschreven zijn, en in zekere zin volkomen onafhankelijk. Dat maakt ze maatschappelijk en politiek vaak ook een stuk progressiever: niet zelden omarmen zij vooruitstrevende ideeën en gedachten als vanzelfsprekende vooruitgang, terwijl die bij oudere generaties nog op veel weerstand stuiten.

Maar een jong mens blijft niet voor eeuwig jong. Wanneer de zorgeloosheid van de jonge jaren plaatsmaakt voor drukke levens vol verantwoordelijkheden, met drukke banen, belastingplicht, gezinnen en hypotheek, worden de grenzeloosheid en openheid vaak behoorlijk op de proef gesteld. Het is nu eenmaal makkelijker om te pleiten voor hogere vermogensbelasting wanneer je zelf in een schoenendoos woont en twee euro bezit, dan wanneer je een koopwoning hebt en drie kinderen op de peperdure kinderopvang. Gaandeweg zullen we allemaal best wat moeite moeten doen om het ongetemde idealisme en de openheid van onze jeugd levend te houden. Ook de ministers en CEO's van nu waren ooit jong en onbevangen, maar hoe behoud je die openheid en vooral: hoe behoud je de vuurkracht? Vuurkracht is wat mij betreft het woord dat de bundeling van alle sterke eigenschappen van het jong zijn het krachtigst uitdrukt: de combinatie van drive, frisheid, onvermoeibaarheid, branie en vastberadenheid. Je zou het met een beetje cynisme ook de hoogmoed van de jeugd kunnen noemen, maar in zekere zin is zelfs die hoogmoed functioneel, en nodig om ons als mensheid telkens weer net wat hoger te laten reiken dan we voor mogelijk achtten.

Nu beweeg ik toch al aardig richting generationeel denken. Echter, wanneer je je bewust bent van de beperkingen daarvan, zijn er natuurlijk wel degelijk zaken die je over een generatie kunt zeggen. Zo groeien generatiegenoten tenslotte op in dezelfde tijd, met dezelfde popculturele fenomenen, langs dezelfde grote technologische, maatschappelijke en politieke ontwikkelingen, en langs bepaalde iconische ijkpunten. Zaken die heel vormend zijn en die in elk geval ten dele bepalen door welke bril ze de wereld als volwassenen zullen zien en hoe ze zich ertoe verhouden.

Ik ben dus een oude millennial, geboren in 1985. Volgens een brede definitie van die term is iedereen die geboren is tussen pakweg 1982 en 2000 een millennial. Best een ruime groep. Ik groeide op toen de Muur viel en het tijdperk van de liberale democratie hoogtij vierde. De jaren van Paars, De Derde Weg, het omarmen van het heilige marktdenken. Zoals toenmalig premier Wim Kok het noemde: 'het afschudden van de ideologische veren.' Ik werd politiek bewust toen twee vliegtuigen zich in de Twin Towers boorde, de Tweede Golfoorlog ontvlamde, Pim Fortuyn en Theo van Gogh werden vermoord en kwam tot wasdom toen Barack Obama de eerste zwarte president van Amerika werd. Kort daarna brak in zijn land – en in Europa – de grootste economische crisis uit sinds de jaren dertig van de vorige eeuw. En natuurlijk groeide ik ook op in een tijdperk waarin de technologie in een duizelingwekkende vogelvlucht tot aan de hemel reikte, waarin internet en sociale media onze blik op de werkelijkheid blijvend veranderden.

Al die zaken hebben niet alleen invloed gehad op mij, maar ook op al die anderen die in die periode volwassen werden. En ook op de generatie onder ons, de zoomers, die vaak in één adem met de millennials worden genoemd. En nu, nu wij gestaag onze plek innemen in het maatschappelijke veld, in het bedrijfsleven, de media, de culturele sector, de journalistiek, de politiek, nu tekenen zich wel contouren af van een waterscheiding tussen ons en de generaties voor ons. Ja, een uitgesproken deel van ons spreekt zich ferm uit over hete hangijzers, eist zijn plek op en bevraagt de heersende normen stevig.

We bevinden ons onmiskenbaar in een periode van transitie. Voor millennials en zoomers zijn de sociaaleconomische zekerheden van na de oorlog luchtkastelen gebleken. Zij lopen vaak op tegen muren van flexbanen, een onbetaalbare woningmarkt, de enorme vermogenskloof en een dreigende klimaatcrisis die boven hun hoofd hangt. Veel Nederlanders met een migratieachtergrond in deze veelkleurige generatie zijn bovendien inmiddels derde of vierde generatie en voelen zich – terecht – volwaardig Nederlander. Toch lopen zij nog te vaak op tegen uitsluiting en discriminatie, die niet zozeer hun tere gevoelens bedreigen, zoals boze tongen graag beweren, maar aantoonbaar hun toegang tot de arbeidsmarkt, de woonmarkt en de sociale ladder verslechteren en hun gelijkwaardigheid ondermijnen, in strijd met de Grondwet.

“Vuurkracht is wat mij betreft het woord dat de bundeling van alle sterke eigenschappen van het jong zijn het krachtigst uitdrukt: de combinatie van drive, frisheid, onvermoeibaarheid, branie en vastberadenheid.”

Tegen de achtergrond van zoveel frictie en grote verschuivingen is het niet zo vreemd dat er onder grote delen van de nieuwe generatie een grote heropleving plaatsvindt van engagement en activisme. Om met een oude, beroemde liedtekst te spreken van het legendarische cabaretduo Neerlands Hoop: 'Het is weer tijd om te bepalen waar het allemaal op staat.' Ik merk dat zelf ook: met mijn wekelijkse columns in *Het Parool* bediende ik tot een jaar geleden vooral een traditioneler publiek van oudere krantenlezers. Inmiddels heb ik op Instagram, waar ik mijn columns, verhalen en reflecties deel, een enorm bereik opgebouwd. Met het posten van een column daar bereik ik regelmatig 40 tot 200 duizend mensen, waarvan het overgrote deel bestaat uit mensen tussen de 18 en 35. Er blijkt wel degelijk belangstelling en honger te zijn naar verdieping en engagement, als het op een andere manier wordt gebracht. Vroeger toerde ik langs theaters voor schouwburgabonnees die bijna allemaal boven de 60 waren, nu bereik ik met mijn werk mijn eigen generatie massaal en moeiteloos. Het heeft mij ook gesterkt in de overtuiging dat wij niet alleen nieuw engagement belichamen, maar dat onze andere manier van media consumeren ook een grote misvatting ontkracht: dat het onlinedomein alleen maar gaat om oppervlakkigheid, dat jonge mensen alleen maar naar hippe en snelle content willen kijken. Er is juist een gapend gat op elke markt voor makers en bedrijven die beseffen dat jonge mensen serieus genomen willen worden, die heus wel moeite willen doen, als je hun taal maar spreekt. En dat is dus allang niet meer de taal van: 'Yo yo, hey jongeren, ik heb iets supervets voor jou!'. Daarmee onderschat je ze rijkelijk en groeit de kloof juist groter.

Door mijn werk en de interactie met mijn volgers zie ik ook hoe de progressieve vleugel der zoomers en millennials de eigen stem verheft. Ze gaan weer massaal de straten op, roeren zich online en offline in het maatschappelijke debat en doen dat vaak op een manier die men in Amerika *unapologetic* noemt: ferm, onbevreesd, zonder zich er nog langer voor te verontschuldigen. Linkse jonge mensen keren zich daarbij ook nog eens nadrukkelijk af van de Derde Weg van Blair, Clinton en Kok, die meer meebewogen met het liberale paradigma. Nee, progressieve millennials eisen weer daadwerkelijk links, sociaal-politiek en maatschappelijk bewogen leiderschap. Kernwaarden als de gelijke verdeling van kennis, macht en inkomen staan daarbij weer hoog op de agenda. Wat zij er doorgaans aan toevoegen, is ook een nieuwe golf van een emancipatiestrijd, waarvan de babyboomers dachten dat die allang gestreden was. Als het gaat om het bestrijden van racisme, seksisme of andere vormen van discriminatie, ziet een flink deel van de nieuwe generatie dat als een strijd die wezenlijk is verbonden met de klassenstrijd, niet als iets dat daarvan afleidt. Oude normen worden stevig en luidkeels bevraagd en dat gaat niet onopgemerkt: thema's die door deze generatie worden geagendeerd, domineren steeds vaker de agenda en het debat.

Maar er is ook een heel nadrukkelijke tegenreactie gaande. Zoals wij zo vaak zien, wordt daarbij graag een karikatuur gemaakt van een nodige en moedige voorhoedstrijd. Termen als *wokeness* en *cancelculture*, waar een groot deel van de mensen boven de 40 een jaar geleden nog nooit van had gehoord, zijn inmiddels gemeengoed geworden in het publieke debat, en zelden op een positieve manier. Met *wokeness* wordt door veel mensen bedoeld op een verstikkend politiek correct denken, dat uit zou zijn op niks anders dan censuur, op het annuleren van mensen, op vernietiging van alle waarden en vrijheden die in de jaren zestig van de vorige eeuw juist zo vurig zijn bevochten. Maar daarmee wordt een wel erg simplistisch en onterecht beeld geschetst van de inspanningen van een nieuwe generatie. Woke betekent niet meer dan 'bewust' en zoals in elke generatie, heb je ook binnen deze stroming tal van schakeringen en verschillende opvattingen. De kern van de progressieve woke-stroming is dat oude normen worden bevraagd en gelijkwaardigheid wordt opgeëist, zodat er een gelijk speelveld ontstaat waarin meer mensen kunnen floreren

dan alleen degenen die van oudsher de dienst uitmaken. Dat lijkt me iets van alle tijden, het is iets dat ons immer vooruit heeft geholpen als mensheid en er is weinig zo reactief en belegen als daarop reageren door het af te doen als gezeur. Natuurlijk vinden er regelmatig veront-rustende excessen plaats van verstikkend denken, van het willen beknotten van vrije expressie of van een schand-paalcultuur die mensen geen fouten gunt of een tweede kans. Dat is verwerpelijk, maar excessen zijn immer een bij-product van een golfbeweging, omdat golfbewegingen altijd een scherpe tegenreactie zijn op vastgeroeste nor-men. Die tegenreactie herbergt per definitie ook onwenselijke uitschieters. We zouden de excessen prima kunnen afwijzen en bekritisieren zonder de hele woke-beweging ervoor verantwoordelijk te houden en daarmee een zeer nodige, moedige en bevlogen emancipatiestrijd te ondermijnen.

In plaats daarvan zijn wij al zover dat wanneer iemand zegt dat we best wat minder vlees kunnen consumeren dat wordt betiteld als woke-gezeur. Wanneer vrouwen luidkeels aangeven schoon genoeg te hebben van de haantjes in de boardrooms die grensoverschrijdend gedrag vertonen, wordt dat afgedaan als gevaarlijke cancelculture: niet degene die wordt gehinderd, maar degene die het slechte gedrag vertoont dient kennelijk beschermd te worden. Wanneer mensen aangeven klaar te zijn met makelaars die tegemoet komen aan de wens van een vastgoedeigenaar om het huis niet aan mensen met een migratieachtergrond te verhuren, moet hij niet zo vastzitten in zijn woke-slachtofferdenken. Alles wordt op één hoop gegooid en weggeschopt. Wat er werkelijk wordt gezegd of beoogd, daarvoor lijkt vaak bijzonder weinig belangstelling.

Het doet me vaak denken aan wat mijn vader van 71 me ooit vertelde over zijn eigen jeugd. Toen zijn generatie aan de poorten rammelde, omarmden zij massaal The Beatles en The Stones. Wat zeiden hun ouders? 'Rotherrie!', 'Niet om aan te horen!', 'Zedelijk verval!'. In feite gebeurt politiek en maatschappelijk nu hetzelfde: oudere mensen kijken naar het vuur en de overtuigingen van een nieuwe gene-ratie en horen alleen maar rotherrie. De kracht van de klanken, de schoonheid en wijsheid die erin schuilen, de intentie om de wereld bewuster te maken van bepaalde wezenlijke zaken en los te wrikken uit vastgeroeste patro-nen, het lijkt allemaal niet te worden waargenomen.

Misschien is het een lot dat ons allemaal op een zeker moment treft: we zijn de ouders geworden die we vervloekten, we kunnen niet meer horen wat de nieuwe vooruitstrevende klanken en ritmes zijn die de muziek maken. Maar ik denk dat we daar wel tegen kunnen strij-den in onszelf. Het kost moeite om openheid en vuurkracht te behouden. Maar het is beslist niet onmoge-lijk. Je kunt je eigen ideeën en overtuigingen blijven bevragen, een open blik behouden en openstaan voor de kritiek van een nieuwe lichting, zelfs als het je daarna als-nog bevestigt in wat je al vond. Van grondige reflectie en nieuwsgierigheid is nog nooit iemand slechter geworden, het zijn eigenschappen die ik hoop ook lang nadat ik de 40, 50 of 60 ben gepasseerd, te behouden.

Daarbij denk ik dat het te prijzen is dat we na jaren van zeer individualistisch denken zien dat een generatie zich weer zo nadrukkelijk bekommert om de wereld en de samenleving. Ook al voor de coronacrisis was duidelijk dat de tijd van het 'ongebreidelde Ik' voorbij was, de taks was bereikt. Dat een jonge generatie het voortouw neemt in het verleggen van de horizon lijkt me een hoopvol gege-ven, al moet je daar dus ook geen wonderen van verwachten, want de onbevangen blik van elke nieuwe, volgende generatie zal zonder twijfel ook zijn frisheid ver-liezen. Ook wij, de millennials en zoomers van vandaag, zullen op een dag geërgerd vaststellen dat de nieuwe jon-gelingen heel anders over de wereld denken dan wij. En we zullen daar weerstand bij voelen. Dat gevoel is mense-lijk, maar hoeft met de nodige zelfreflectie niet onwrikbaar te zijn.

Wat ik daarbij tot slot graag aanteken, is dat wij ook heus wel wat kunnen leren van de oudere generaties: zeker in het werkveld hebben millennials de neiging nog altijd te denken recht te hebben op een gespreid bedje, op een leven waarbij alles volledig in balans is: werk, privé, inkomen, vrije tijd, werk-plezier. Terwijl je ook gewoon keihard moet werken om ergens te komen en zaken je beslist niet altijd komen aanwaaien, dat ze niet altijd perfect aanslui-ten bij je behoeftes en dat dit geen onoverkomelijke ramp is. Zelf weet ik dat maar al te goed, want ik ben het toonbeeld van sociale mobiliteit: ik ben van niets gekomen, heb niks cadeau gekregen en heb nooit gedacht ergens recht op te hebben. Het heeft me volharding en doorzettingsvermogen gegeven om te komen waar ik ben, eigenschappen die ik soms weleens mis bij mijn generatiegenoten uit de grote middenklasse, iets dat misschien wel te verklaren valt door dezelfde zaken die wij nu zo massaal bestrijden: de gezapige samenleving van de jaren negentig van de vorige eeuw, waarin welvaart voor velen zo vanzelfsprekend was dat we niet konden geloven dat de bomen ooit niet meer tot de hemel zouden groeien. Dingen werden sommigen in de schoot geworpen. Nu blijkt de werkelijkheid weerbarstiger en hebben we onze vuurkracht (of jeugdige hoogmoed?) om wezenlijke ver-anderingen te realiseren keihard nodig. ●

“Misschien is het een lot dat ons allemaal op een zeker moment treft: we zijn de ouders geworden die we vervloekten, we kunnen niet meer horen wat de nieuwe vooruitstrevende klanken en ritmes zijn die de muziek maken.”

Code of conduct

Om alle deelnemers van De Kamer een veilige omgeving te bieden waarin iedereen kan zeggen wat hij denkt, is er een code of conduct opgesteld. Vertrouwelijkheid staat hierin centraal. Maar De Kamer is evenmin een geheime, onzichtbare groep mensen. Dat vraagt om richtlijnen die zowel de externe zichtbaarheid als de vertrouwelijkheid waarborgen.

- Wat in De Kamer wordt besproken, blijft binnen De Kamer, tenzij van tevoren duidelijk is dat iets voor publicatie is bedoeld.
- Wat in interviews met deelnemers van De Kamer wordt verteld, mag wel worden gepubliceerd.
- Persoonlijke meningen kunnen alleen naar buiten worden gebracht door een deelnemer van De Kamer zelf. Er wordt dus niet geciteerd.

Alle deelnemers onderschrijven de code of conduct. Deze blijft van kracht, ook als iemand geen deel meer uitmaakt van De Kamer.

Locatie:

SOHO House
Spuistraat 201
1012 VT Amsterdam

Parkeren kan in de Q-park Nieuwendijk, Nieuwezijds Kolk 18 op 8 minuten loopafstand van het SOHO House.
Voor deze parkeergarage krijgt u bij vertrek een uitrijkaart.

De dresscode in het SOHO House is casual

Contactinformatie De Kamer
annelies.krol@achmea.nl
06 517 568 66

Wilt u de informatie van dit boekje digitaal doorsturen, dan kan dit via deze QR code

De
Kamer

samen
verder
kijken